

Mărturisire pe un colț de pagină de ziar

Înaintea oricăror considerații, absolut elogioase, privind recentul volum de versuri al poetului Aurel Storin, „Morminte călătoare”, fie-mi îngăduit, ca publicist de aproape 60 de ani, să transmit autorului un modest buchet de flori de „nu-mă-uita”, culese de la emoționanta lansare la Târgul „Gaudeamus” a amintitei cărți. Cine nu a fost la lansare, a pierdut unul dintre cele mai tulburătoare momente din existența Editurii Hasefer. Succintelor prezentări ale acestui volum de poezie -

cu veritabile retrairi ale unor biografii comune, clipe de neuitat, ale scriitorului Ștefan Iureș, directorul Editurii Hasefer, ca și celor ale criticului și istoricului literar Ștefan Cazimir, care și-a început cariera didactică universitară... o dată cu studentul anulului I de la Filologie, Aurel Storin - le-a urmat evocarea, încărcată de farmec și umor, a lui Aurel Vainer, adevăratul amfitrion al acestei lansări, care a ținut să sublinieze, mai presus de orice, nesfârșita mândrie cu care Storin își mărturisește identitatea iudaică. Tulburător a fost și actorul Ion Lucian, nu numai prin retrăirea unor întâlniri cu Aurel Storin, încă din prima tinerețe și până-n ceasul celei de-a treia tinereți, ci și prin lectura admirabilă a unor memorabile versuri storiniene: *Convorbire la Toledo* - o convorbire, în fapt, între autor și un rabin trecut de 800 de ani, despre condiția și singura șansă umană a regăsirii prin timp a femeii iubite, în momentul unic al reînălțării cu Dumnezeu. În ceea ce mă privește, am re trăit eu însumi zilele tinereților noastre trecute, când și Storin și eu ne aflam pe scena Teatrului „Pomul Verde” din Iași, cu două piese traduse în idiș de I. Kara. Doamne, unde și când au zburat acești ani minunați?

În rest, convins că nici un elogiu și nici o analiză, oricât de admirativă a cărții nu va putea concura cu versurile înseși, îngăduiți-mi să vă propun, în continuare, un scurt florilegiu Aurel Storin.

Și ca să încheiem, la sfârșitul lecturii stăruindu-vă o clipă în plus asupra poemului *Poporul ales sau Convorbirea lui Tevie Lăptarul cu Dumnezeu*.

DOREL DORIAN

Mărturisire pe un colț de pagină de ziar

Convorbire la Toledo

Azi noapte am stat de vorbă Cu rabinul / Din Toledo.

Avea o barbă albă
Lungă de 800 de ani
Și vorbea engleza
Cu accent de Brooklyn.
Limba spaniolă
O uitase
De-o veșnicie,
De când i-au făcut
Creștinii / Biserica
Din vechea sinagogă...

- Rabi, am o problemă...
- Și crezi că eu n-am?
Ce cauți la Toledo?
- Caut izbăvirea, Rabi.
Am făcut o prostie...
- Și pentru o singură prostie
Ai venit până în Spania?
- Mi-am rătăcit femeia

iubită, Rabi.
- Și acum ce mai vrei?
- O vreau înapoi!
- Și m-ai găsit pe mine
să-ți-o dau!
- Să-mi dai un sfat, Rabi.
Simt că-mi pierd mințile.
Ce să fac?
- Îmbracă-te-n femeie!
...Și pentru că
Ce spune rabinul
Nu se discută,
Mi-am tras pe mine,
Cu jenă bărbătească,
O superbă rochie
Castiliană...

- Asta e tot, Rabi? That's all?
- Cum o să fie tot? Acuma,
plângi!
- Ce să fac?
- Să plângi!
- De ce?
- Pentru că nu-ți mai
rămâne
Decât să plângi
Ca o femeie

După ceea ce n-ai știut
Să păstrezi
Ca un bărbat...
- Și mai departe?
Ce va fi mai departe, Rabi?
- La întrebarea asta,
Fiule,
Știe să răspundă
Numai Dumnezeu...

Dar, ca să-ți răspundă,
Trebuie,
În primul rând,
Să ajungi la EL...

Kadiș (Rugă pentru morți)

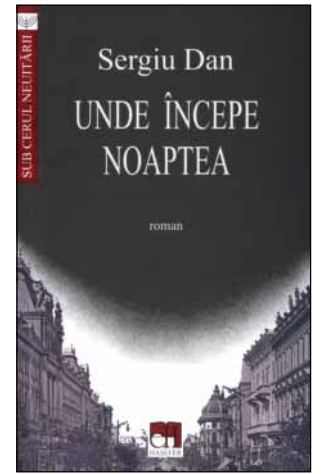
Părinții mei, care-ați avut
băiat,
Stați liniștiți, de-i pace sau
război,
Că voi, oricum, aveți
neapărat
Cine să spună kadiș după
voi.

V-ați îngrijit și-ați și avut
noroc,
A nimerit și el prin lumea
bună.
Cu toate astea să-l iertați
vă rog:
Nici azi nu știe kadiș-ul
să-l spună.

El are kadiș în ființa lui.
El ține kadiș-ul în amintire,
El știe că nu-i totul doar
să-l spui,
El poartă kadiș-ul ca pe-o
iubire...

Și poate-n clipa unei lungi
tristeți,
Fiul vă-ntrebă-ntr-o noapte
și zi:
Voi, de acolo, de unde
sunteți,
Voi spuneți kadiș pentru
cei vii?

Lăudabil demers: reeditarea unui roman al lui SERGIU DAN

Sergiu Dan, prozator de talent, mai dăruit, credem, decât unii confrăți cunoscuți, este un nume rar pomenit astăzi. S-a născut la Piatra Neamț, în decembrie 1903, a debutat cu poeme în „Flacăra”, în 1926, și la „Chemarea”, condusă de Cocea. A scris, în colaborare cu Romulus Dianu, *Viața minunată a lui Anton Pann*, iar în 1934 a fost premiat la Eforie, pentru romanul *Arsenic*. A fost redactor politic la „Dreptatea”, a colaborat la „Vremea” și la multe alte publicații. A mai scris romanul *Surorile Veniamin*, *Unde începe noaptea*, acesta din urmă fiind reeditat recent de Ed. Hasefer, sub îngrijirea lui Horia Aramă. Prefața și Notele aparțin lui Henri Zalis. Filosoful creștin Leon Bloy spunea: „Lacrimile evreilor sunt cele mai grele, având greutatea secolelor”. Este și motto-ul romanului. Istoricul literar H. Zalis trece în revistă reacțiile lui Lovinescu, Eliade, G. Călinescu, încadrarea lui Sergiu Dan în „plutonul” de scriitori evrei, din interbelic (numeros, am spune, variat în exprimare), ca și soarta sa în postbelic (închisoare, marginalizare), tăcerea de azi a criticii (Rotaru, Popa, D. Micu, Alex. Ștefănescu).

Sergiu Dan a tradus din Flaubert (*Doamna Bovary*, *Salammô*), ceea ce denotă o preocupare pentru stil, manieră. Întârzierea receptării romanului *Unde începe noaptea* se explică prin refuzul recunoașterii suferințelor evreilor deportați în Transnistria. Cartea debutează cu izbucnirea războiului, patronul David Bainer fiind personajul principal. Este vorba de societatea unor evrei bogați, dar și mai săraci, care nu prevăd dezastrul ce urmează. Stilul este alert, expresia frustă, atmosfera există și impresionează prin realism. Personajele feminine Mad, Sonia colorează acțiunea, apar și „tovarășii”, dar ei nu sunt idealizați. Încep arestări, anchete, vine și criza din 1940, raptul teritorial, atmosfera devine amenințătoare. De fapt, romanul face parte din „literatura Holocaustului”, fără a se face o demonstrație, o documentare, nu aceasta este menirea scriitorului. Suferința fiecărei om este o ecuație personală într-un vast sistem care poate deveni exterminator în anumite condiții. Suferința morală este cea mai pregnantă, deși, aparent ea nu se manifestă.

Romanul a apărut în 1945. În 1970, Sergiu Dan, eliberat din închisoare, scrie *Jurnal de noapte*. În continuare, scriitorul este respins, i se refuză publicarea romanului, la rândul său refuză distincția „Meritul cultural”. Născut la 28 decembrie 1903, moare la 13 martie 1976, într-o „noapte a uitării”. Editura Hasefer vine să facă dreptate.

BORIS MARIAN

AGNIA BOGOSLAVA – o stea a teatrului românesc

Radu Cosașu a citit memoriile Agniei Bogoslava și a spus: „Ferice de cei ce vor descoperi muzicalitatea acestei vieți”. Un merit în revelația pe care o simte cititorul la lectura volumului *Și s-au dus ca vântul* (Editura Libra, 2006) îl are, indiscutabil, jurnalistul, cronicarul și istoricul cinematografic Costel Safirman, din Israel, cândva redactor la Editura Meridiane din București. În volumul *Contribuția evreilor din România la cultură și civilizație* (Ed. Hasefer, 2004), Agnia Bogoslava este amintită alături de Leny Caler, Beate Fredanov, Willy Ronea, N. Stroe ș.a. Numele actriței este menționat și de Mihail Sebastian în *Jurnalul* său (la 10 septembrie 1938). În România, Agnia Bogoslava a făcut o lungă și frumoasă carieră în genuri diferite, inclusiv în drame precum *Azilul de noapte* a lui Gorki. Ajunsă în Israel, a interpretat roluri în limba ivrit, înainte de a stăpâni această limbă (în *Soția evreică* de Brecht). Costel Safirman, care o cunoștea din copilăria sa, din zona „Barașeu”-ului, a „redescoperit-o” într-un apartament din Yaffo. Ea a declarat: „Mi-am trăit viața, am umblat prin ea... iubindu-i pe oameni”.

Cartea de amintiri este dedicată „copiilor, nepoților și strănepotului Nathan”. Viața Agniei Bogoslava a fost o permanentă călătorie prin intersecții cu alte destine: mama era actriță, unchiul bijutier, dar și complice la diverse afaceri „necurate”, orașe străbătute: Chișinău, Bazargic, Roma, București, cu Cartierul Dudești, apoi Vitan; contactul cu sioniștii de stânga, școala, colegii, apoi debutul, colaborarea cu trupa Elenei Zamora, cu actorii H. Nicolaidă, Stroe, Vasilache, Puiu Maximilian (textier cunoscut), Puiu Perahim (desigur, Jules Perahim, azi la Paris), diverse teatre, regizori, scriitori. Agnia Bogoslava se remarcă atât ca interpretă de teatru, cât și pentru vocea ei, fiind o cântăreață apreciată. „Jidani la Palestina” este titlul capitolului despre prigoana rasială. În

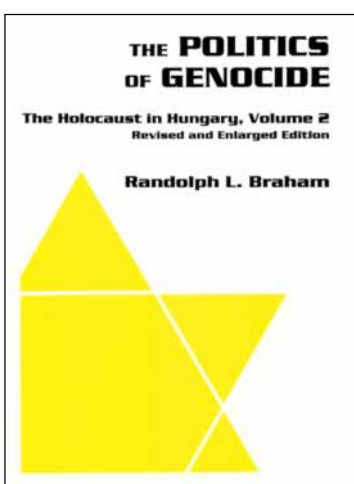
1940-1941, „Barașeu” rămâne un refugiu pentru actorii evrei. Urmează arestul, riscul deportării împreună cu Sandu Eliad, regizorul Teatrului Evreiesc, intervențiile la Ion Iancovescu, Maria Tănase, pogromul legionar din ianuarie 1941, anii războiului, când, paradoxal, viața teatrală în București era extrem de intensă. După război, altă atmosferă. Dacă Ion Dacian îmbrăcase, cândva, cămașa verde, Jules Perahim venise ca ofițer sovietic. Nicolae Moraru, Traian Șelmaru erau oameni „cu greutate”. După căsnicia cu Sandu Eliad, urmează Perahim, Agnia având câte un copil cu fiecare. Antisemitismul „discret”, demagogia, intrigile își spun cuvântul. În ciuda contactelor cu mari actori, cu dramaturgi noi, Mirodan, Mazilu, Cosașu, cariera Agniei Bogoslava intră în declin. În decembrie 1968 (eronat apare 1969), părăsește România. Ultimele capitole sunt relatări ale vieții de „expatriat”, călătorii, dar noua-veche patrie, Israel, este refugiu de astăzi al Agniei Bogoslava, la cei 90 de ani împliniți. Născută în Siberia, într-o familie de burghezi evrei, deportați, ea a străbătut un drum cu totul remarcabil, care ar merita să devină subiect de roman.

B. MEHR

Semnalăm... „SEMNALUL” (Toronto)

Nr. 121/octombrie 2006 al revistei „Semnalul” (Loja B'nai B'rith Canada) conține: comentarii de politică externă (O.N.U. și Orientul Apropriat); proză de Sergiu Fărcășan, Tudor Mușatescu, Marin Mircu, George Kun; o prezentare a lui Mirodan la o nouă carte a Gettei Berghoff; „Curierul de România” al lui G. Bruchmaier (colaborator și la R.E.); „Panoramă israeliană”, de Ichil Leib; un interviu al Lidiei Vianu cu V. Tismăneanu (date biografice); calendar; caleidoscop; poezie de Maria Găetan Mozes; B. Marian, despre premiul acordat post-mortem lui Mihail Sebastian la Târgul de Carte de la Frankfurt pe Main; din lumea științei; mapamond medical; poșta redakției; comentarii diverse de Victor Rusu, Boris Marian etc. Le-am citit cu atenție și interes. (B.M.M.)

Randolph L. Braham – nume de referință în istoria Holocaustului

În anul 2003, la Editura Hasefer a apărut, în ediție prescurtată (trad. Cătălin Patrosie) lucrarea lui Randolph L. Braham, *Politica genocidului. Holocaustul din Ungaria*. Originalul a fost tipărit, în engleză, la Columbia University Press, New York, în 1994, în două volume, totalizând aproape 1500 pagini, cu ilustrații și hărți. Autorul este profesor de științe politice la City College și University Center of the City University of New York, director al Institutului Rosenthal pentru Studii asupra Holocaustului. A publicat peste 40 de cărți despre evreii din țările foste comuniste, despre antisemitism și Holocaust. Despre ediția romană, prescurtată, a cărții lui Braham am scris în revista noastră în anul apariției. Originalul are mai multe capitole pe care merită să le cităm: „Preludiul distrugerii” (despre „epoca de aur” a

evreilor în Ungaria, poziția partidelor, Pactul de la Trianon), „De la consolidare la proto-fascism” (despre rolul lui Gömbös, ca politician antisemit, Ferenc Szalasi ca fondator al unui partid fascist), „Comunitățile evreiești din Ungaria” (demografie, participare la economie, sociologie etc.), „Începutul sfârșitului” (rolul lui Győr, legile antisemite), „Epoca lui Teleki” (exacerbarea pretențiilor teritoriale maghiare, subminarea relațiilor interetnice în zonele vecine cu Ungaria), „Epoca lui Bardossy” (masacre, lupte de partizani), „Epoca lui Kallay” (amestecul german, impunerea „soluției finale”), „Tratamentul aplicat evreilor unguri în Europa ocupată”, „Deportările”, „Sistemul de lagăre”, „Guvernarea lui Sztojaj”, „Consiliul evreiesc”, „Ghetoizarea”, „Nordul Ardealului” (capitol special),

analiza pe zone a situației evreilor, Auschwitz, „Conspirația tăcerii”, „Lovitura lui Szalasi”, „Rezistența evreiască”, „Atitudinea bisericii creștine”, „Reacții internaționale”, „Eliberarea”, „Atitudinea față de Holocaust a ungarilor” (epoca stalinistă, post-stalinistă, post-comunistă), „Cronologie”, note, indice, glosar. Ilustrațiile și tabelele, ca și textele acestei cărți, modul de organizare a materialului o prezintă ca pe una dintre cele mai valoroase și exhaustive contribuții la cunoașterea Holocaustului într-o țară fostă aliată cu Germania nazistă, unde „soluția finală” a fost aplicată fără a fi... finalizată, datorită sfârșitului războiului și distrugerii forțelor fasciste germane și aliaților lor. Credem că o traducere integrală a lucrării ar servi de model pentru lucrări similare pe tema Holocaustului. (B.M.M.)